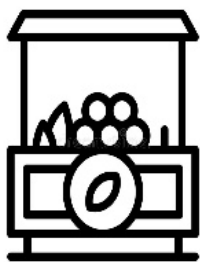

**Inwoners Regio Foodvalley
op weg naar
een duurzaam en gezond voedselsysteem**

**Universiteit
Utrecht**

Dit onderzoek is uitgevoerd door:

- Eelco van den Dool (CHE)
- Robin Philips (UU)
- Anne van der Put (UU)

Voor vragen over dit rapport kunt u contact opnemen met Eelco van den Dool, ecvddool@che.nl

Samenvatting uitkomsten onderzoek

De Regio Foodvalley (RFV) wil de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem in de regio versnellen. Naast bijvoorbeeld agrarische bedrijven en de overheid spelen burgers/consumenten ook een rol in deze transitie. Via de gemeentelijke inwonerpanelen van vijf Regio Foodvalley-gemeentes zijn in september en oktober 2022 bij 2.939 inwoners de houding en het gedrag t.a.v. deze transitie gepeild.

Door de hoogte van de response en de toepassing van een weegfactor op gender en leeftijd zijn de uitkomsten representatief voor de hele Regio Foodvalley. Zie paragraaf 4.2 voor een toelichting hierop.

Op basis van de gegevens uit het onderzoek schetsen we:

- 1) elementen in de houding en het gedrag van Regio-inwoners die een goede uitgangspositie vormen voor de beoogde transitie
- 2) elementen die verdere doordenking vragen om de transitie te realiseren.

1. Elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners die een goede uitgangspositie vormen voor de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem

- Er is aanzienlijke interesse in streekproducten uit de RFV: 45% van de regio-inwoners koopt die éénmaal per maand of vaker.
- Er is ook aanzienlijke interesse in producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - 33% van de regio-inwoners koopt regelmatig dit soort producten
 - 16% van de regio-inwoners doet dit (bijna) altijd.

- Regio-inwoners weten de weg naar boerderijwinkels in de regio aardig goed te vinden: 30% koopt hier éénmaal per maand of vaker producten.

- Er is onder veel regio-inwoners enthousiasme voor uitgebreid koken en experimenteren met nieuwe gerechten. Ongeveer 50% doet dit regelmatig.
- 16% van de regio-inwoners conserveert groenten of fruit.
- Met internetfilmpjes over koken, gezond eten e.d. kunnen regio-inwoners bereikt worden. 27% bekijkt dit soort filmpjes regelmatig.
- 25% van de regio-inwoners verbouwt groente of fruit in de eigen (volks-)tuin.

- 64% van de regio-inwoners begrijpt dat hun boodschappenkeuzes invloed hebben op hoe agrarische bedrijven in Nederland werken.
- Regio-inwoners kijken kritisch naar zichzelf. 72% vindt dat burgers van Nederland (veel) te weinig doen om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken.
- 36% van de regio-inwoners koopt nooit of soms producten, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt. Deze groep zegt (misschien) wel bereid te zijn om per maand meer te gaan betalen voor dit soort producten.

2. Elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners die verdere doordenking (van bijv. deskundigen) vragen om de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem te realiseren

	- Groentepakketten en initiatieven voor gezamenlijke voedselproductie hebben een beperkt bereik: ongeveer 1% van de regio-inwoners. <i>(Hoe) kan dit type aanbod en initiatieven zich ontwikkelen tot een substantieel 'kanaal' naast de supermarkten?</i> 1% van regio-inwoners is bereid om geld te investeren in (innovatieve) agrarische bedrijven. <i>Is dat een klein aantal of juist een groot potentieel?</i>
	47% van de regio-inwoners eet driemaal-per-week-of minder tot helemaal geen vlees. Dat lijkt positief maar op basis van ander onderzoek is er alle reden om aan te nemen de vleesconsumptie de afgelopen jaren constant is gebleven. <i>Wat kunnen we doen om vleesconsumptie in de regio daadwerkelijk te laten dalen?</i> - Naarmate mensen ouder worden, gaan ze minder kokkerellen en nieuwe gerechten proberen. <i>Hoe kan deze groep goed aangehaakt blijven bij de ontwikkelingen op voedingsgebied?</i>
	Ongeveer 70% van regio-inwoners vindt dat vooral grote bedrijven, industrie en de Nederlandse overheid (veel) te weinig doen om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken. Regio-inwoners zijn wat milder over de rol van hun gemeente en hun provincie. Ongeveer 45% vindt dat die (veel) te weinig doen om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken. <i>Deze uitkomsten roepen de vraag op of regio-inwoners die onvrede (kunnen) omzetten in bijvoorbeeld 'consumer activism' en/of politieke betrokkenheid en activiteit.</i>

Vervolgstappen

Op basis van dit onderzoek bevelen we de volgende vervolgstappen aan:

<i>Concretiseer verder wat een duurzaam en gezond voedselsysteem is</i>	Het verder concretiseren van wat een duurzaam en gezond voedselsysteem is, helpt om er ook daadwerkelijk te komen. Deze concretisering zit vol politieke keuzes die de regionale en lokale politiek zal moeten maken. De kennisinstellingen, die meewerken aan de Regio Deal Foodvalley, ondersteunen het proces van politieke meningsvorming en standpuntbepaling graag met de inbreng van hun deskundigheid.
<i>Continueer de samenwerking met de inwonerspanels</i>	Het gebruik van de inwonerpanels voor het afnemen van de vragenlijst heeft een goede response opgeleverd. De samenwerking met de gemeenten verliep prettig en constructief. Graag continueren we deze samenwerking, allereerst met het geplande herhalingsonderzoek in 2024, maar ook daarna.
<i>In gesprek gaan met stakeholders over de uitkomsten van het onderzoek</i>	Een onderzoeksrapport als dit is een goede aanleiding om het gesprek aan te gaan met diverse stakeholders. Wij zullen het onderzoek allereerst in gesprek brengen bij de onderzoeksteams van de regiodeal en bij andere deskundigen.
<i>Ontwikkel een monitoringsysteem voor de transitie</i>	Wanneer de beleidsvoornemens voor de groei naar een duurzaam en gezond voedselsysteem in hun onderlinge samenhang verder zijn uitgewerkt, kan daarvoor een monitoringssysteem worden ontwikkeld. Dat maakt het mogelijk om de voortgang van het werken aan deze transitie te volgen en daarover het gesprek aan te gaan. Monitoren is daarbij meer dan tellen en meten. De kennisinstellingen, die meewerken aan de Regio Deal Foodvalley, ondersteunen de ontwikkeling en uitvoering van een dergelijke monitor graag.

Inhoud

Samenvatting uitkomsten onderzoek	4
1. Inleiding: op weg naar een duurzaam en gezond voedselsysteem.....	8
2. Uitkomsten van het onderzoek	9
2.a Boodschappen doen	10
2.b De korte keten	15
2.c Eetgewoontes	21
2.d In de keuken	25
2.e Waar komt de verandering vandaan?	31
3. Houding en gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem	38
3.1 Houding en gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie	38
3.2 Reflectie en vervolgstappen	41
4. Toelichting op de methode van onderzoek en beoordeling representativiteit	43
4.1 Toelichting op methode van onderzoek.....	43
4.2 Beoordeling representativiteit van de verkregen data	45
Referenties	47
Bijlage 1 Bouwstenen voor een concretisering van een duurzaam, regionaal voedselsysteem	48

1. Inleiding: op weg naar een duurzaam en gezond voedselsysteem

De Regio Deal Foodvalley streeft naar een versnelling van de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem in de Regio Foodvalley (RFV). De regiodeal richt zich in de periode 2020 – 2024 met een aantal projecten en pilots op:

1. verandering en innovaties bij agrarische bedrijven (spoor 1)
2. het stimuleren van gezonde voeding bij specifieke doelgroepen (spoor 2)
3. versterking van het food-gerelateerde kennis- en innovatiecluster (spoor 3).

In het kader van de regiodeal wordt er ook gewerkt aan de ontwikkeling van een instrument om brede welvaart te monitoren: de BWI+.

De regiodeal kent geen interventies die specifiek gericht zijn op de inwoners van de Regio Foodvalley. De deal ziet inwoners/consumenten echter wel als één van de betrokken stakeholders (Uitvoeringsprogramma Regio Deal Foodvalley 2020-2023, p. 3). Het uitvoeringsprogramma noemt ook een aantal elementen voor de rol van de inwoners in het te verwezenlijken duurzame en gezonde voedselsysteem, bijvoorbeeld:

- consumenten beschikken over gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel (p. 3 en p. 11)
- er is draagvlak onder inwoners voor de primaire sector (p. 6), m.n. voor duurzame, circulaire veehouderij (p. 7).

Omdat de houding en het gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie naar een duurzaam voedselsysteem in de Regio Foodvalley geen expliciete aandacht krijgt maar natuurlijk wel van belang zijn in deze transitie, hebben de regiodeal-sporen en het BWI+ project begin 2022 besloten om die gezamenlijk te onderzoeken.

Doel van dit onderzoek is dus om het gedrag en een aantal relevante houdingsaspecten van regio-inwoners t.a.v. de versnelling van de beoogde transitie in kaart te brengen. Dat zal op twee momenten gebeuren: in 2022 (halverwege de looptijd van de regiodeal) en in 2024 (aan het einde van de regiodeal). Om de houding en het gedrag t.a.v. de transitie in kaart te brengen is een vragenlijst opgesteld waarin regio-inwoners op vijf gebieden zijn bevraagd:

- a. Boodschappen doen
- b. Participatie in de korte keten
- c. In de keuken
- d. Eetgewoontes
- e. Opvattingen over wie de transitie op gang moet brengen en houden.

Via de inwonerpanels van de gemeenten Rhenen, Scherpenzeel, Veenendaal, Ede en Barneveld hebben in september en oktober 2022 2.939 inwoners deze vragenlijst ingevuld.

In hoofdstuk 2 doen we verslag van de uitkomsten van de beantwoording van de vragenlijsten.

In hoofdstuk 3 schetsen de houding en het gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem en doen we aanbevelingen voor een aantal vervolgacties.

In hoofdstuk 4 lichten we de methode van onderzoek verder toe en geven we onze beoordeling van de representativiteit van het onderzoek.

2. Uitkomsten van het onderzoek

In september en oktober 2022 zijn via de inwonerpanels van vijf gemeenten uit de Regio Foodvalley (Ede, Veenendaal, Barneveld, Scherpenzeel en Rhenen) bij ongeveer 2.939 regio-inwoners vragenlijsten afgenomen over de houding en het gedrag van inwoners met betrekking tot de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem. In dit hoofdstuk rapporteren we over de response op de vragenlijsten. Dat doen we in vijf paragrafen:

1. Boodschappen doen
2. De korte keten
3. In de keuken
4. Eetgewoontes
5. Wie moet de transitie op gang brengen en houden?

Per vraag rapporteren we over:

- de beantwoording door de respondenten
- het landelijk beeld voor het onderwerp uit de vraag
- een vergelijking van de resultaten per leeftijdsgroep, type laatst afgeronde opleiding, gemeente en gender.

2.a Boodschappen doen

2.a Boodschappen doen - Streekproducten uit de Regio Foodvalley kopen

Gestelde vraag: Koopt u (of iemand uit uw huishouden) in de supermarkt of bij een bezorgservice wel eens producten die uit uw eigen regio komen?

Resultaten

45% van de regio-inwoners koopt éénmaal per maand of vaker producten uit de RFV in de supermarkt of bij een bezorgservice. 13% doet dat (bijna) nooit.

Resultaten	2022	2024
Eén keer per week of vaker	22%	
Eén, twee of drie keer per maand	23%	
Eén of enkele keren per jaar	23%	
Minder dan één keer per jaar	4%	
Nooit	9%	
Dat weet ik niet	19%	

Vergelijking met landelijke cijfers

De RFV lijkt op dit punt iets lager te scoren dan het landelijke beeld uit 2014. Toen kocht 20% van de Nederlanders eenmaal per week of vaker lokale of streekproducten en 46% eenmaal per maand tot eenmaal per week (Rood, 2014, p. 25, tabel 2.10)¹. Actuelere vergelijkingsgegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

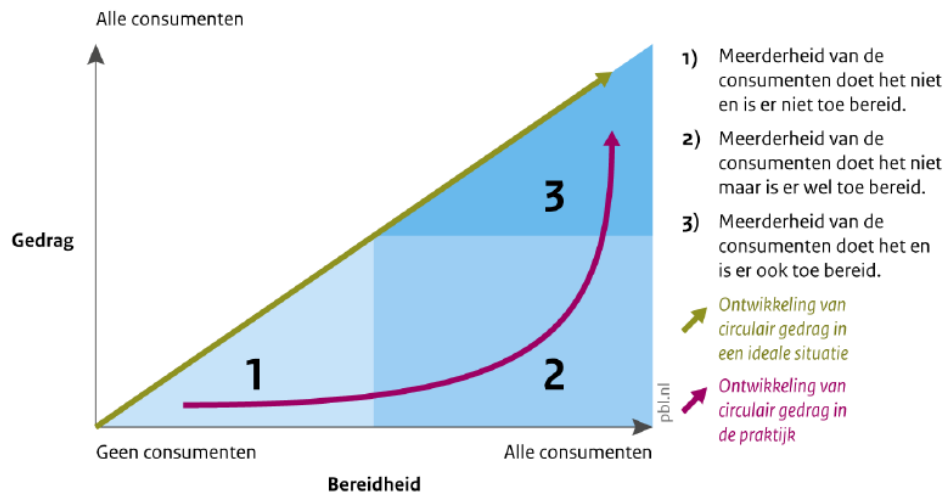
Ede en Rhenen scoren relatief hoog op dit punt: 64% van de Edenaren koopt éénmaal per maand of vaker producten uit de RFV in de supermarkt of bij een bezorgservice. Bij inwoners uit Rhenen is dit 54%.

Per leeftijdsgroep, type opleiding en geslacht zien we slechts kleine verschillen.

¹ De vraagstelling in de landelijke vragenlijst uit 2014 ('lokale of streekproducten') is iets anders dan in de vragenlijst van dit onderzoek ('producten die uit uw eigen regio komen').

Kopen regioproducten bijna in fase 3 van adoptie van circulair gedrag?

Koch en Vringer (2023) onderscheiden drie fasen in de adoptie van circulair gedrag:

Bron: PBL

Volgens deze manier van denken zit het kopen van producten uit de eigen regio (bijv. uit de Regio Foodvalley) wellicht in de overgang van fase 2 naar 3 omdat bijna 50% van de regio-inwoners regelmatig streekproducten koopt.

2.a Boodschappen doen - *Producten met extra aandacht voor milieu, gezondheid of dierenwelzijn*

Gestelde vraag: Sommige producten worden met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn gemaakt, bijvoorbeeld:

- groenten die geteeld worden zonder chemisch-synthetische bestrijdingsmiddelen
- eieren van kippen die de ruimte krijgen en buiten kunnen lopen
- rundvlees van een kalf dat een zachte ligplek met stro heeft gehad
- producten met (bijna) alleen biologische ingrediënten.

Dit soort producten hebben vaak een keurmerk en zijn meestal wat duurder. Koopt u (of iemand in uw huishouden) één of meer van deze producten?

Resultaten

33% van de regio-inwoners koopt regelmatig producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt. 16% van de regio-inwoners doet dit (bijna) altijd.

Resultaten	2022	2024
Nooit	11%	
Soms	36%	
Regelmatig	33%	
Altijd of bijna altijd	16%	
Weet ik niet	5%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen recente, landelijke gegevens bekend die goed vergelijkbaar zijn met dit onderzoek maar we doen hier toch een poging tot vergelijking.

In 2014 kocht ongeveer 50% van de consumenten één keer per maand tot één keer per week producten met een keurmerk en ruim 25% deed dit toen eenmaal per week of vaker (Rood, 2014, p. 21, tabel 2.9). Dat betekent dus dat in 2014 ongeveer 75% van de Nederlanders eenmaal per maand of vaker een product met een keurmerk kocht.

Uit dit onderzoek blijkt 85% van de regio-inwoners dat in 2022 soms, regelmatig, bijna altijd of altijd doet. Hoewel de onderzoeken in hun vraagstelling niet helemaal vergelijkbaar zijn, zou men een (lichte) 'stijging' van 75% (2014, NL) naar 85% (2022) RFV kunnen zien.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Als we per leeftijdsgroep kijken, zien we een aantal verschillen.

- 33% van de regio-inwoners koopt 'regelmatig' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen in de leeftijdsgroep 16 -29 jaar is dit lager: 21%
 - Bij mensen in de leeftijdsgroepen 50 t/m 80+ is dit hoger:
 - 50 - 59 jaar: 38%
 - 60 – 69 jaar: 39%
 - 70 – 79 jaar: 45%
 - 80+: 40%.

- 11% van de regio-inwoners koopt 'nooit' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen in de leeftijdsgroep 16 -29 jaar is dit hoger: 16%
- 16% van de regio-inwoners koopt 'altijd of bijna altijd' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij 80+ers is dit lager: 2%.

Als we per type laatst afgeronde opleiding kijken, zien we de volgende verschillen

- 16% van de regio-inwoners koopt 'altijd of bijna altijd' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen met vmbo als laatst afgeronde opleiding is dit lager: 7%.
 - Bij mensen met mbo als laatst afgeronde opleiding is dit lager: 9%
 - Bij mensen met een hbo- of universitaire opleiding is dit hoger: 21%
- 5% van de regio-inwoners weet niet of ze producten kopen die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen met vmbo als laatst afgeronde opleiding is dit hoger: 9%.
 - Bij mensen met havo als laatst afgeronde opleiding is dit hoger: 10%.
 - Bij mensen met een hbo- of universitaire opleiding is dit lager: 2%
- 11% van de regio-inwoners koopt 'nooit' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen met mbo als laatst afgeronde opleiding is dit hoger: 17%

Als we per gemeente kijken, zien we de volgende verschillen

- 16% van de regio-inwoners koopt 'altijd of bijna altijd' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen uit Rhenen is dat hoger: 22%
- 11% van de regio-inwoners koopt 'nooit' producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt.
 - Bij mensen uit Rhenen is dat lager: 6%

Voor gender zien we slechts kleine verschillen op dit punt.

2.a Boodschappen doen - *Het grotere effect van eigen boodschappenkeuzes*

Gestelde vraag: Inwoners uit de Regio Foodvalley maken allerlei keuzes bij het doen van hun boodschappen, bijvoorbeeld voedsel uit Nederland of voedsel uit het buitenland, voedsel met of zonder een keurmerk of voedsel met een lage of hoge prijs. Hebben dit soort keuzes volgens u invloed op hoe agrarische bedrijven in Nederland werken?

Resultaten

64% van de regio-inwoners vindt dat hun boodschappenkeuzes invloed hebben op hoe agrarische bedrijven in Nederland werken.

Resultaten	2022	2024
Ja	64%	
Nee	13%	
Dat weet ik niet	24%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hier zijn geen landelijke vergelijkingscijfers over bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

64% van de regio-inwoners vindt dat hun boodschappenkeuzes invloed hebben op hoe agrarische bedrijven in Nederland werken.

- De leeftijdsgroep 30 - 39 jaar en de leeftijdsgroep 40 - 49 jaar scoren allebei iets hoger op dit punt: 73%.
- De leeftijdsgroep 70 - 79 jaar en de leeftijdsgroep 80+ scoren juist iets lager op dit punt: 56% en 46%.
- Inwoners met een vmbo/mavo-opleiding als laatst afgeronde opleiding scoren iets lager op dit punt: 53% .
- Per gemeente en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.b De korte keten

2.b De korte keten - *Kopen in een boerderijwinkel*

Gestelde vraag: Koopt u (of iemand uit uw huishouden) wel eens producten bij een boerderij of een boerderijwinkel in uw regio?

Resultaten

30% van de regio-inwoners koopt éénmaal per maand of vaker producten bij een boerderij of een boerderijwinkel in de regio Foodvalley. 36% doet dat minder dan eenmaal per jaar of nooit.

Resultaten	2022	2024
Eén keer per week of vaker	11%	
Eén, twee of drie keer per maand	19%	
Eén of enkele keren per jaar	34%	
Minder dan één keer per jaar	12%	
Nooit	24%	
Dat weet ik niet	1%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Landelijke cijfers geven geen eenduidig beeld maar de RFV lijkt op dit punt hoger te scoren dan het landelijke beeld: 17% van de Nederlanders kocht rond 2020-2021 wel eens direct bij de boer (Bakker, 2021).

Inzoomen op de RFV-cijfers

30% van de regio-inwoners koopt éénmaal per maand of vaker producten bij een boerderij of een boerderijwinkel in de regio Foodvalley.

- In Veenendaal is dit lager: 22%
- In Barneveld is dit hoger: 44%
- In Rhenen is dit hoger: 38%.

Per leeftijdsgroep, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.b De korte keten - Een abonnement op een groentepakket van een boer uit de regio

Gestelde vraag: Kruis aan of dit op u van toepassing is.

- ☐ Ik heb een abonnement op een groentepakket van een boer (of een aantal boeren) uit mijn regio.

Resultaten

1% van de regio-inwoners heeft een groentepakket van een boer (of een aantal boeren) uit de regio.

Resultaten	2022	2024
Ja	1%	
Nee	99%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen landelijke gegevens bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Van de inwoners met een groentepakket van een boer uit de regio:

- hebben de meesten een hbo- of universitaire opleiding
- komen de meesten uit Ede.

Per leeftijdsgroep en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

Vanwege de kleine aantallen regio-inwoners met een groentepakket moeten we aan deze vergelijkingen niet al te stevige conclusies verbinden.

2.b De korte keten - Meedoen aan een initiatief in mijn regio voor gezamenlijke voedselproductie

Gestelde vraag: Kruis aan of dit op u van toepassing is.

- ☐ Ik doe mee aan een initiatief in mijn regio voor gezamenlijke voedselproductie, bijvoorbeeld stadslandbouw of een zelfoogst-project.

Resultaten

Bijna 1% van de regio-inwoners doet mee aan een initiatief in de regio voor gezamenlijke voedselproductie, bijvoorbeeld stadslandbouw of een zelfoogst-project.

Resultaten	2022	2024
Nee	1%	
Ja	99%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Dat komt overeen met het landelijke beeld uit 2014: *‘De deelname aan gezamenlijke voedselproductie – bijvoorbeeld stadslandbouw – is beperkt: ongeveer 1 procent van de Nederlanders is op enigerlei wijze betrokken bij gezamenlijke voedselproductie’* (Rood, 2014, p. 14). Actuelere gegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Van de inwoners die met een dergelijk initiatief meedoen:

- hebben de meesten een hbo- of een universitaire opleiding
- komen de meesten uit Ede en Veenendaal.

Per leeftijdsgroep en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

Vanwege de kleine aantallen mensen, die meedoen aan regionale initiatieven voor gezamenlijke voedselproductie, moeten we aan dit soort vergelijkingen niet al te stevige conclusies verbinden.

2.b De korte keten - Geld investeren in een boerenbedrijf in de regio

Gestelde vraag: Kruis aan of dit op u van toepassing is:

- Ik heb op dit moment geld geïnvesteerd in een boerenbedrijf in mijn regio, bijv. door:
 - deelname aan 'adopteer een kip, koe etc.'
 - crowdfunding of een persoonlijke lening aan een boer.

Resultaten

Bijna 1% van regio-inwoners heeft op dit moment geld geïnvesteerd in een boerenbedrijf in de regio, bijv. door deelname aan 'adopteer een kip, koe etc.', crowdfunding of een persoonlijke lening aan een boer.

Resultaten	2022	2024
Ja	1%	
Nee	99%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Deze cijfers komen aardig overeen met het landelijke beeld uit 2014: toen had ongeveer 2% van de Nederlanders geld in een boerenbedrijf geïnvesteerd (Rood, 2014, p. 15). Actuelere gegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

- Van de inwoners, die met een dergelijk initiatief meedoen, hebben de meesten een HBO- of een universitaire opleiding.
- Per gemeente, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

Vanwege de kleine aantallen mensen, die dit soort investeringen hebben gedaan, moeten we aan dit soort vergelijkingen niet al te stevige conclusies verbinden.

2.b De korte keten – *Bezoek open dag boerderij*

Gestelde vraag: Kruis aan of dit op u van toepassing is:

- ☐ Ik heb in 2022 een open dag van een boerenbedrijf in mijn regio bezocht.

Resultaten

7% van de regio-inwoners heeft in 2022 een open dag van een boerenbedrijf in de regio bezocht.

Resultaten	2022	2024
Ja	7%	
Nee	93%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Dat komt enigszins overeen met het landelijke beeld uit 2014. Toen bezocht 10% van de Nederlanders een open dag op een landbouwbedrijf (Rood, 2014, p. 15). Actuelere gegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

- Barneveld en Rhenen schieten er op punt wat uit: 11% van de Barnevelders en 11% van de inwoners van Rhenen heeft in 2022 een open dag van een boerenbedrijf in de regio bezocht.
- Per leeftijdsgroep, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

Jan Willem van der Schans doet al langer onderzoek naar korte ketens. Hoe kijkt hij naar de korte-keten-cijfers uit dit onderzoek?

Regionale producten

‘Dat 45% van de inwoners eenmaal per maand of vaker producten uit de RFV in de supermarkt koopt, vind ik best hoog. Ik ben benieuwd welke regio-producten ze kopen. Zijn dat bijvoorbeeld zogenaamde icoon-producten; bekende streekproducten die een supermarkt duidelijk zichtbaar aanbiedt? Het zou interessant zijn om dat in 2024, als het onderzoek herhaald wordt, te vragen. Dat 55% van de inwoners veel minder vaak regio-producten koopt, roept de klassieke vraag op: ga je die groep stimuleren om meer regio-producten te laten kopen of ga je je richten op de inwoners die op dit punt al ‘heavy user’ zijn? Dat laatste is waarschijnlijk beter haalbaar.’

‘De groep, die minder vaak regio-producten koopt, zul je waarschijnlijk niet met idealistische argumenten over de streep trekken. Bij hen moet je regio-producten als extra ‘lekker’ of ‘gezellig’ verkopen. Supermarkten kunnen daar een positieve rol in spelen door bijv. kookdemonstraties van regio-producten te geven.’

Boerderijwinkels

‘Verrassend dat maar liefst 30% van de regio-inwoners éénmaal per maand of vaker de weg naar een boerderijwinkel in de regio weet te vinden. Dat is goed nieuws. De verklaring is, denk ik, dat boeren en consumenten in de Foodvalley wat meer elkaar kennen van bijvoorbeeld van vereniging of kerk. Dan kom je ook wat makkelijker op het boerenerv.’

‘Ik zie twee succesfactoren voor verdere groei. Allereerst slimme logistiek, bijv. bij een benzinepomp je korte-ketenboodschappen ophalen aan het einde van je werkdag. Dat vraagt wel dat het lukt om de koop-routines van consumenten aan te passen. Dat is de tweede succesfactor.’

Verduurzaming

‘Het heeft mijn voorkeur dat korte ketens, bijv. boerderijwinkels, gecombineerd worden met verduurzaming. Dat is niet bij al dit soort initiatieven het geval. Voor verduurzaming is vaak certificering nodig. Het kan voor een boer lastig zijn om dat voor elkaar te krijgen, bijv. omdat een innovatie nog niet erkend is. Als dat de innovatie belemmert, is dat natuurlijk jammer. In het voorstadium van certificering zou de overheid een innovatie kunnen stimuleren met een tijdelijk, regionaal keurmerk.’

Groentepakketten

‘Dat slechts 1% van de regio-inwoners een groentepakket van een boer uit de regio heeft, laat volgens mij zien dat heel moeilijk is om de supermarkten op het gebied van logistiek te verslaan. Ik zou liever proberen om meer groenten uit de regio in supermarkten te verkopen dan daarvoor met groentepakketten een alternatief distributiesysteem te ontwikkelen. Liever stimuleren we supermarkten om meer langlopende contracten met regionale boeren te sluiten die innovatieve producten leveren. Een langlopend contract geeft een boer de ruimte om te investeren en zich te ontwikkelen.’

Investeerders

‘Die andere ‘1%’ stemt mij wel optimistisch. Als 1% van de regio-inwoners bereid is om te investeren in regionale, agrarische bedrijven, zijn dat dus ongeveer 4.500 potentiële investeerders!’

2.c Eetgewoontes

2.c Eetgewoontes - Vlees eten en vegetariër of veganist zijn

Gestelde vraag: Eet u wel eens vlees?

- ☐ Ja.
 - Indien 'ja': Hoe vaak eet u vlees?*
 - ☐ (Bijna) elke dag:
 - ☐ Ongeveer drie keer per week
 - ☐ Ongeveer één keer per week
 - ☐ Minder dan één keer per week
 - ☐ Zelden
- ☐ Nee, ik ben vegetariër
- ☐ Nee, ik ben veganist

Resultaten

Van het totaal aantal regio-inwoners	in 2022	in 2024
eet (bijna) elke dag vlees	53%	
eet ongeveer drie keer per week vlees	30%	
eet ongeveer één keer per week vlees	6%	
eet minder dan één keer per week vlees	2%	
eet zelden vlees	1%	
is vegetariër	6%	
is veganist.	1%	
	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Vlees eten

53% van de regio-inwoners eet (bijna) elke dag vlees². Dat is iets meer dan in het landelijke beeld in 2020: toen at 51% van de Nederlanders vijf dagen per week of vaker vlees (CBS, 2021).

39% van de regio-inwoners eet driemaal-per-week-of-minder vlees. Dat lijkt iets minder te zijn dan in het landelijke beeld in 2020: toen gaf 45% van de 18-plussers in Nederland aan maximaal vier dagen in de week vlees te eten (CBS, 2021). Let op: de vraagstelling in het landelijke onderzoek (*'maximaal vier dagen per week...'*) is wel iets anders dan in dit onderzoek (*'ongeveer 3 maal per week'*).

Uit een ander onderzoek blijkt dat 9% van de Nederlanders minder dan eenmaal per week vlees eet (Koch & Vringer, 2023, bijlage 6, item 41). Dat komt overeen met het aantal regio-inwoners dat minder dan één keer per week of zelden vlees eet, vegetariër of veganist is.

Echt minder vlees gaan eten (minder dan eenmaal per week) zit volgens Koch & Vringer (2023, p. 26) in fase 1 van de adoptie van circulair gedrag: de meerderheid van de consumenten doet het nog niet

² De totale vleesconsumptie per hoofd van de Nederlandse bevolking schommelde lichtjes in de periode 2015 t/m 2021 rond de 76 kilo per persoon per jaar. De consumptie van varkensvlees is in die jaren licht gedaald (in 2021: 36,3 kg p.p.p.j.) en de consumptie van pluimveevlees is licht gestegen (in 2021: 22,0 kg p.p.p.j.). De consumptie van rundvlees schommelt rond de 15 kg p.p.p.j. (Dagevos et al, 2021).

en is er ook niet toe bereid. Zie paragraaf '2.a Boodschappen doen' voor een toelichting op het model van Koch & Vringer.

Vegetariërs

6% van de regio-inwoners is vegetariër. Dit komt aardig overeen met het landelijke beeld uit 2021: 4,5% van de Nederlanders is vegetariër (Onwezen, 2021, p. 31 + 45).

Veganisten

1% van de regio-inwoners is veganist. Dat is wat lager dan het landelijke beeld: in 2021 was 1,9% van de Nederlanders veganist (Onwezen, 2021, p. 31 + 45). Vanwege de lage aantallen moeten we voorzichtig zijn met het verbinden van al te stevige conclusies aan deze vergelijking.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Vlees eten

39% van de regio-inwoners eet driemaal-per-week-of-minder vlees.

- In Rhenen is dit hoger: 54%.
- Vrouwen, de leeftijdsgroep 16 – 29 jaar en mensen met een hbo- of universitaire opleiding eten minder vlees.

Vegetariërs

6% van de regio-inwoners is vegetariër.

- Mannen zijn minder vaak vegetariër (4%) en vrouwen zijn vaker vegetariër (9%).
- Mensen in de leeftijdsgroep 16 – 29 jaar zijn vaker vegetariër: 13%.
- Per gemeente en type opleiding zien we slechts kleine verschillen.

Veganisten

1% van de regio-inwoners is veganist. Per gemeente, leeftijdsgroep, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen. Voor dergelijke vergelijkingen is de groep ook wel klein.

2.c Eetgewoontes - Religieuze regels bij het eten

Gestelde vraag: Kruis aan wat op u van toepassing is.

- ☐ Ik eet (bijna) alleen eten dat halal is.
- ☐ Ik eet (bijna) alleen eten dat koosjer is.
- ☐ Ik eet (bijna) alleen eten dat aan Hindoeïstische regels voldoet.
- ☐ Ik eet (bijna) alleen eten dat aan andere dan de bovenstaande religieuze regels voldoet, namelijk: <open invulveld>
- ☐ Geen van deze antwoorden is op mij van toepassing.

Resultaten

2% van de regio-inwoners houdt zich bij het eten aan religieuze regels (bijv. halal of koosjer eten).

Resultaten	2022	2024
Ik eet (bijna) alleen eten dat halal is	1%	
Ik eet (bijna) alleen eten dat koosjer is	1%	
Ik eet (bijna) alleen eten dat aan Hindoeïstische regels voldoet	0%	
Ik eet (bijna) alleen eten dat aan andere dan de bovenstaande religieuze regels voldoet: <i>de open antwoorden worden voornamelijk niet-religieus ingevuld</i>	4%	
Geen van deze antwoorden is op mij van toepassing	95%	
	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Dit komt overeen met het landelijke beeld. In 2021 volgde 1,2% van de Nederlanders een religieuze leefregel bij het eten. (Onwezen, 2021, p. 31 + 45). Antroposofie scharen we in deze landelijke telling onder de religieuze leefregels.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Per gemeente, leeftijdsgroep, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.c Eetgewoontes - Producten of ingrediënten vermijden vanwege gezondheid

Gestelde vraag: Ik vermijd om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten, bijvoorbeeld gluten, lactose of suiker. Antwoord: Ja/nee

Resultaten

23% van de regio-inwoners vermijdt om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten.

Resultaten	2022	2024
Ja	23%	
Nee	77%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen landelijke gegevens bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

23% van de regio-inwoners vermijdt om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten.

- Rhenen scoort relatief hoog op dit punt: 35% van de inwoners van Rhenen vermijdt om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten.
- Ede scoort wat lager op dit punt: 17% van de Edenaren vermijdt om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten.
- Per leeftijdsgroep, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.d In de keuken

2.d In de keuken - Kokkerellen

Gestelde vraag: Ik vind het leuk om regelmatig uitgebreid te koken. Antwoord: ja/nee

Resultaten

46% van de regio-inwoners vindt het leuk om regelmatig uitgebreid te koken.

Resultaten	2022	2024
Ja	46%	
Nee	54%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen landelijke gegevens bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

46% van de regio-inwoners vindt het leuk om regelmatig uitgebreid te koken.

- Bij de leeftijdsgroep 70 - 79 jaar en 80+ neemt het plezier in regelmatig uitgebreid koken af:
 - de leeftijdsgroep 70 - 79 jaar: 36% vindt het leuk om te koken
 - in de leeftijdsgroep 80+: 29%
- Per type opleiding, gemeente en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.d In de keuken - *Experimenteren met nieuwe gerechten*

Gestelde vraag: Ik vind het leuk om te experimenteren met nieuwe gerechten. Antwoord: ja/nee

Resultaten

52% van de regio-inwoners vindt het leuk om te experimenteren met nieuwe gerechten.

Resultaten	2022	2024
Ja	52%	
Nee	48%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen landelijke gegevens bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Naarmate de leeftijd toeneemt, daalt de experimenteerlust: van 63% (16-29 jaar) tot 17% (80+).

Per gemeente, type opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.d In de keuken - Kookprogramma's en -filmpjes kijken

Gestelde vraag: Ik kijk regelmatig naar TV-programma's en/of internetfilmpjes over koken, gezond eten, diëten of nieuwe vormen van voedselproductie. Antwoord: ja/nee

Resultaten

27% van de regio-inwoners kijkt regelmatig naar TV-programma's en/of internetfilmpjes over koken, gezond eten, diëten of nieuwe vormen van voedselproductie.

Resultaten	2022	2024
ja	27%	
Nee	73%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Hierover zijn geen landelijke gegevens bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Barneveld en Rhenen scoren op dit punt wat lager: 20% van de Barnevelders en 20% van de inwoners van Rhenen kijkt regelmatig naar Tv-programma's en/of internetfilmpjes over koken, gezond eten, diëten of nieuwe vormen van voedselproductie.

Per leeftijdsgroep, type laatst afgeronde opleiding en voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.d In de keuken - Kooklessen en -workshops

Gestelde vraag: Ik heb in 2022 een kookworkshop of kooklessen gevolgd. Antwoord: ja/nee

Resultaten

3% van de regio-inwoners heeft in 2022 een kookworkshop of kooklessen gevolgd.

Resultaten	2022	2024
Ja	3%	
Nee	97%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Deze 3% lijkt lager te zijn dan het landelijke beeld in 2011 of 2012. Toen volgde 6% van de Nederlanders kooklessen (Rood, 2014, p. 21). Meer recente, landelijke gegevens zijn niet bekend. Let op: de vraagstelling in het landelijke onderzoek heeft betrekking op twee jaren (2011 of 2012) en in dit onderzoek op één jaar (2022). In 2022 golden bovendien van januari tot en maart beperkende corona-maatregelen. Dat heeft waarschijnlijk invloed gehad op de response in dit onderzoek.

Inzoomen op de RFV-cijfers

3% van de regio-inwoners heeft in 2022 een kookworkshop of kooklessen gevolgd.

- Per gemeente zien we slechts kleine verschillen op dit punt. Barnveld scoort iets hoger met 5%.
- Naarmate mensen ouder worden, neemt men minder deel aan kookworkshops of kooklessen: van 4% (16 – 29 jaar) tot 0% bij de leeftijdsgroep 70 - 79 jaar en 80+.
- De interesse in kookworkshops of kooklessen lijkt samen te hangen met het type opleiding dat mensen hebben gevolgd. Van de groep mensen met een mbo-opleiding nam 1% deel aan een kookworkshop of aan kooklessen. Bij mensen met een hbo-of universitaire opleiding was dat 4%. Vanwege de lage percentages (en dus kleine aantallen respondenten) moeten we hier niet al te stevige conclusies aan verbinden.
- Voor gender zien we slechts kleine verschillen op dit punt.

2.d In de keuken - Groente en fruit conserveren

Gestelde vraag: Ik heb in 2022 groente en/of fruit geconserveerd (bijvoorbeeld fermenteren of jam maken). Antwoord: ja/nee

Resultaten

16% van de regio-inwoners heeft in 2022 groente en/of fruit geconserveerd.

Resultaten	2022	2024
Ja	16%	
Nee	84%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Dat is minder dan het landelijke beeld in 2014: toen conserveerde 22% van de Nederlanders fruit of groente (Rood, 2014, p. 21). Meer recente, landelijke gegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

16% van de regio-inwoners heeft in 2022 groente en/of fruit geconserveerd.

- Rhenen en Barneveld scoren op dit punt relatief hoog: 24% van de inwoners van Rhenen heeft in 2022 groente en/of fruit geconserveerd. Bij de Barnevelders was dat 20%. Veenendaal scoort op dit punt relatief laag: 10%.
- 12% van mannelijke regio-inwoners conserveerde in 2022 groente en/of fruit en 20% van de vrouwen.
- Per leeftijdsgroep en type opleiding zien we slechts kleine verschillen.

2.d In de keuken– Groente en fruit verbouwen

Gestelde vraag: Ik verbouw groente en/of fruit in mijn tuin of in mijn volkstuin. Antwoord: ja/nee

Resultaten

25% van de regio-inwoners verbouwt groente en/of fruit in zijn tuin of in zijn volkstuin.

Resultaten	2022	2024
Ja	25%	
Nee	75%	
Total	100%	

Vergelijking met landelijke cijfers

Dat is iets hoger dan het landelijk beeld in 2014: toen tuinierde 21 procent van de Nederlanders in een eigen moestuin of boomgaard (Rood, 2014, p.14 & p.21). Meer recente, landelijke gegevens zijn niet bekend.

Inzoomen op de RFV-cijfers

25% van de regio-inwoners verbouwt groente en/of fruit in zijn tuin of in zijn volkstuin.

- Barneveld scoort op dit punt relatief hoog en Veenendaal relatief laag: 38% van de inwoners van Barneveld verbouwt groente en/of fruit in zijn tuin of in zijn volkstuin en 18% van de Veenendalers.
- Het verbouwen van groente en fruit in de eigen tuin of volkstuin toe lijkt samen te hangen met het type opleiding dat men heeft gevolgd:
 - type laatst afgeronde opleiding vmbo: 14%
 - type laatst afgeronde opleiding mbo : 20%
 - type laatst afgeronde opleiding havo/vwo: 24%
 - type laatst afgeronde opleiding hbo of universiteit: 30%.
- In de leeftijdsgroep 70 - 79 jaar en 80+ neemt het verbouwen van groenten en fruit flink af: 13% in de leeftijdsgroep 70 - 79 jaar en 9% in de leeftijdsgroep 80+.
- Voor gender zien we slechts kleine verschillen.

2.e Waar komt de verandering vandaan?

2.e Waar komt de verandering vandaan? *Van burgers, bedrijven tot boeren*

Gestelde vragen: Doen grote bedrijven en de industrie, bijvoorbeeld veevoerb企业 en voedselverwerkende industrie, volgens u genoeg om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken?

Dezelfde vraag is ook gesteld voor:

- burgers
- landelijke overheid
- de gemeente waar de respondent woont
- de provincie waar de respondent woont
- boeren.

Resultaten

We hebben de resultaten gerangschikt op waar de regio-inwoners het meest kritisch op zijn ('doet te weinig' of 'doet veel te weinig'). Dan zien we dat de meeste regio-inwoners vinden dat burgers zelf (veel) te weinig doen om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken en dat ze wat dat betreft het meest gunstig naar boeren kijken.

2022	Burgers	Grote bedrijven en industrie	Landelijke overheid	EU	Gemeenten	Provincies	Boeren
Veel te weinig + te weinig	72%	70%	66%	53%	45%	45%	39%
Veel te weinig	17%	32%	26%	19%	10%	11%	10%
Te weinig	55%	38%	40%	34%	35%	34%	29%
Ongeveer genoeg	16%	13%	11%	13%	23%	18%	38%
Te veel	1%	1%	6%	5%	2%	3%	7%
Veel te veel	1%	1%	7%	9%	1%	1%	4%
Weet ik niet	9%	15%	10%	21%	28%	32%	11%
Niet van toepassing	1%	0%	1%	1%	1%	1%	0%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vergelijking met landelijke cijfers

In 2020 zijn dezelfde vragen in een landelijk onderzoek gesteld (Bouma et al, 2020, p. 74). We vergelijken de uitkomsten van onderzoek uit 2020 met dit onderzoek. Voor de leesbaarheid hebben we de opmerkelijke verschillen geel gearceerd.

Resultaten - Burgers	Survey Regio Deal 2022	Landelijk onderzoek 2020
Veel te weinig + te weinig	72%	50%
Veel te weinig	17%	6%
Te weinig	55%	44%
Ongeveer genoeg	16%	33%
Te veel	1%	2%
Veel te veel	1%	1%
Weet ik niet	9%	10%
Niet van toepassing	1%	4%
Total	100%	100%

Regio-inwoners zijn in dit onderzoek dus wat kritischer op zichzelf dan de respondenten in het landelijke onderzoek uit 2020.

Resultaten - Grote bedrijven en industrie	Survey Regio Deal 2022	Landelijk onderzoek 2020
veel te weinig + te weinig	70%	72%
Veel te weinig	32%	24%
Te weinig	38%	48%
Ongeveer genoeg	13%	12%
Te veel	1%	1%
Veel te veel	1%	0%
Weet ik niet	15%	12%
Niet van toepassing	0%	1%
Total	100%	100%

Let wel: de vraagstelling is in het RFV-onderzoek iets toegespitst: '... grote bedrijven en de industrie, bijvoorbeeld veevoerb企业 en voedselverwerkende industrie...'. Deze toespitsing zit niet in de vraagstelling in het landelijke onderzoek.

Resultaten - Nederlandse overheid	Survey Regio Deal 2022	Landelijk onderzoek 2020
Veel te weinig + te weinig	66%	51%
Veel te weinig	26%	8%
Te weinig	40%	43%
Ongeveer genoeg	11%	30%
Te veel	6%	5%
Veel te veel	7%	2%
Weet ik niet	10%	12%
Niet van toepassing	1%	1%
Total	100%	100%

Regio-inwoners zijn in dit onderzoek dus wat kritischer over de Nederlandse overheid dan de respondenten in het landelijke onderzoek uit 2020.

Resultaten – EU	Survey Regio Deal 2022	Landelijk onderzoek 2020
Veel te weinig + te weinig	53%	56%
Veel te weinig	19%	14%
Te weinig	34%	42%
Ongeveer genoeg	13%	17%
Te veel	5%	5%
Veel te veel	9%	2%
Weet ik niet	22%	18%
Niet van toepassing	1%	3%
Total	100%	100%

In het landelijke onderzoek uit 2020 (Bouma et al, 2020, p. 74) is de rol van de gemeente en de provincie in één vraag geadresseerd. In deze survey zijn de rol van de gemeente en de provincie in twee aparte vragen aan de orde gekomen. Daarom maken we hier de vergelijking tussen 'gemeente + provincie' (2020) en 'gemeente' (2022) en 'provincie' (2022).

Resultaten - Gemeenten en provincies	Survey Regio Deal 2022 gemeenten	Survey Regio Deal 2022 provincies	Landelijk onderzoek 2020 'provincies en gemeenten'
Veel te weinig + te weinig	45%	45%	38%
Veel te weinig	10%	11%	6%
Te weinig	35%	34%	32%
Ongeveer genoeg	23%	18%	47%
Te veel	2%	3%	5%
Veel te veel	1%	1%	1%
Weet ik niet	28%	32%	9%
Niet van toepassing	1%	1%	1%
Total	100%	100%	

Regio-inwoners zijn in dit onderzoek dus wat kritischer over hun gemeente en provincie dan de respondenten in het landelijke onderzoek uit 2020.

Resultaten - Boeren	Survey Regio Deal 2022	Landelijk onderzoek 2020
Veel te weinig + te weinig	39%	37%
Veel te weinig	10%	5%
Te weinig	29%	32%
Ongeveer genoeg	38%	47%
Te veel	7%	5%
Veel te veel	4%	1%
Weet ik niet	11%	9%
Niet van toepassing	0%	1%
Total	100%	100%

Regio-inwoners zijn in dit onderzoek dus wat minder kritisch op boeren dan de respondenten in het landelijke onderzoek uit 2020.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Wanneer we bij de cijfers inzoomen op gemeenten, leeftijden, gender en type opleiding komt er een aantal van verschillen naar voren. Omwille van de leesbaarheid van het rapport laten we die hier achterwege.

2.e Waar komt de verandering vandaan? Meer betalen voor verantwoorde producten (1)

Gestelde vraag:

Aan de 56% van de regio-inwoners die:

- 1) nooit of soms producten, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt, koopt, of
- 2) dit niet weet,

is gevraagd: Bent u bereid om meer te betalen voor producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt?

Resultaten

Van de 56% van de regio-inwoners die 1) nooit of soms producten, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt, koopt of 2) dit niet weet, is:

24%	bereid om meer te betalen voor dit soort producten	(= 13% van het totaal aantal regio-inwoners)
42%	misschien bereid om meer te betalen voor dit soort producten	(= 23% van het totaal aantal regio-inwoners)
3%	weet niet of het bereid is om meer te betalen voor dit soort producten	(= 2% van het totaal aantal regio-inwoners)
32%	niet bereid om meer te betalen voor dit soort producten	(= 18% van het totaal aantal regio-inwoners)
100%	totaal	

Vergelijking met landelijke cijfers

Er zijn voor dit punt geen actuele, landelijke vergelijkingscijfers.

Inzoomen op de RFV-cijfers

Van de 56% van de regio-inwoners die 1) nooit of soms producten, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt, koopt of 2) dit niet weet, is:

24%	bereid om meer te betalen voor dit soort producten	Uitschieter: bij inwoners met als hoogst behaalde opleiding havo of vwo is dit lager: 15%
42%	misschien bereid om meer te betalen voor dit soort producten	Uitschieter: bij de leeftijdsgroep 30 - 39 jaar is dit lager: 35%
3%	weet niet of het bereid is om meer te betalen voor dit soort producten	Uitschieter: 13% van de leeftijdsgroep 80+ niet weet of het bereid is om meer te betalen voor dit soort producten
32%	niet bereid om meer te betalen voor dit soort producten	
100%		

Per gemeente en voor gender zien we verder slechts kleine verschillen.

2.e Waar komt de verandering vandaan? Meer betalen voor verantwoorde producten (2)

Gestelde vraag:

Aan respondenten die 1) bereid zijn, 2) misschien bereid zijn om meer te betalen voor producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt of 3) dit niet weten, is een vervolgvraag gesteld:

Hoeveel euro per maand zou u bereid zijn om extra te betalen voor dit soort producten?

- ☐ €1,00 tot €10,-- per maand
- ☐ €11,-- tot €25,-- per maand
- ☐ €26,-- tot €50,-- per maand
- ☐ €51,-- per maand of meer
- ☐ Dat weet ik niet.

Resultaten

De groep regio-inwoners:

- 1) die nooit of soms producten kopen, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt, of niet weten of ze dat soort producten kopen;
- 2) maar (misschien) bereid zijn om daar meer voor te bepalen (of dat nog niet weten)

wil als volgt meer betalen:

	2022		2024
€1,00 t/m €10,-- per maand	44%	(= 17% van het totaal aantal regio-inwoners)	
€11,-- t/m €25,-- per maand	31%	(= 12% van het totaal aantal regio-inwoners)	
€26,-- t/m €50,-- per maand	8%	(= 3% van het totaal aantal regio-inwoners)	
€51,-- per maand of meer	0%		
Dat weet ik niet	17%		
Totaal	100%		

Vergelijking met landelijke cijfers

Hier zijn geen landelijke gegevens over beschikbaar.

Inzoomen op de RFV-cijfers

De groep regio-inwoners:

- 1) die nooit of soms producten kopen, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt, of niet weten of ze dat soort producten kopen;
- 2) maar (misschien) bereid zijn om daar meer voor te betalen (of dat nog niet weten)

wil als volgt meer betalen:

€ 1,00 t/m € 10,-- per maand	44%	Uitschieters zijn hier: • 30 – 39-jarigen met 57% • inwoners met mavo of vergelijkbaar als laatst afgeronde opleiding: 60% • inwoners van Veenendaal: 53%
€ 11,-- t/m € 25,-- per maand	31%	Uitschieters zijn hier: • 30 - 39-jarigen met 20% • inwoners met mavo of vergelijkbaar als laatst afgeronde opleiding: 18% • inwoners met mbo als laatst afgeronde opleiding: 43% • Inwoners van Rhenen: 23%
€ 26,-- t/m € 50,-- per maand	8%	Uitschieters zijn hier: • inwoners met mavo of vergelijkbaar als laatst afgeronde opleiding: 1% • inwoners met hbo als laatst afgeronde opleiding: 14% • inwoners van Veenendaal: 2%
€ 51,-- per maand of meer	0%	
Dat weet ik niet	17%	
Totaal	100%	

3. Houding en gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem

3.1 Houding en gedrag van regio-inwoners t.a.v. de transitie

Het doel van dit onderzoek is om ons met behulp van de data uit de vragenlijsten een beeld te vormen van de houding en het gedrag van inwoners van de Regio Foodvalley t.a.v. de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem. Dat beeld kunnen we schetsen. We doen dat door de onderzoeksbevindingen uit hoofdstuk 2 onder te verdelen in:

- 1) elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners factoren die een goede uitgangspositie vormen voor de beoogde transitie
- 2) elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners die verdere doordenking (bijv. door deskundigen) vragen om de transitie te realiseren.

1. Elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners die een goede uitgangspositie vormen voor de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem

- Er is aanzienlijke interesse in streekproducten uit de RFV: 45% van de regio-inwoners koopt éénmaal per maand of vaker producten uit de RFV in de supermarkt of bij een bezorgservice.
- Er is ook aanzienlijke interesse in producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt. 33% van de regio-inwoners koopt regelmatig producten die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt. 16% van de regio-inwoners doet dit (bijna) altijd.
- 64% van de regio-inwoners begrijpt dat hun boodschappenkeuzes (bijvoorbeeld voedsel uit Nederland of voedsel uit het buitenland, voedsel met of zonder een keurmerk of voedsel met een lage of hoge prijs) invloed hebben op hoe agrarische bedrijven in Nederland werken.

- 30% van regio-inwoners weet de weg naar boerderijwinkels in de regio aardig goed te vinden en koopt daar éénmaal per maand of vaker producten.

- Er is onder veel regio-inwoners enthousiasme voor kokkerellen en experimenteren met nieuwe gerechten. Ongeveer de helft van de inwoners doet dit regelmatig.
- Met internetfilmpjes over koken, gezond eten e.d. kunnen regio-inwoners bereikt worden. 27% van de regio-inwoners bekijkt dit soort filmpjes regelmatig.
- Een kwart van de regio-inwoners verbouwt groente of fruit in de eigen (volks-) tuin en 16% van de regio-inwoners conserveert groenten of fruit.

- Een deel van de regio-inwoners maakt om gezondheidsredenen bewuste voedselkeuzes. 25% vermijdt om gezondheidsredenen bepaalde producten en ingrediënten, bijvoorbeeld gluten, lactose of suiker.

- Regio-inwoners kijken kritisch naar zichzelf. 72% van de regio-inwoners vindt dat burgers van Nederland (veel) te weinig doen om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken.
- 36% van de regio-inwoners koopt nooit of soms producten, die met extra aandacht voor het milieu, gezondheid of dierenwelzijn worden gemaakt. Deze groep zegt (misschien) wel bereid te zijn om per maand meer te gaan betalen voor dit soort producten, variërend van € 10,-- tot € 50,-- per maand.

2. Elementen uit de houding en het gedrag van regio-inwoners die verdere doordenking (van bijv. deskundigen) vragen om de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem te realiseren

- Groentepakketten hebben een beperkt bereik: 1% van de regio-inwoners heeft een abonnement op een groentepakket van een boer uit de regio. Ook initiatieven voor gezamenlijke voedselproductie (bijvoorbeeld stadslandbouw of zelfoogst-projecten) hebben een beperkt bereik: 1% van de regio-inwoners is bij een dergelijk initiatief betrokken. *(Hoe) kan dit type aanbod en initiatieven zich ontwikkelen tot een substantieel 'kanaal' naast de supermarkten?*
- 1% van regio-inwoners is bereid om geld te investeren in (innovatieve) agrarische bedrijven. *Is dat een klein aantal of juist een groot potentieel?*
- Korte keten-onderzoekers Van der Schans en Van Wonderen (2019, p. 15) suggereren dat korte ketens ingebed zijn in sociale relaties tussen boeren en consumenten. Het vertrouwen tussen boer en consument is gebaseerd op het feit dat ze elkaar persoonlijk kennen, bijvoorbeeld van het sportveld, de school of de kerk. De onderzoeksgegevens wijzen wellicht die kant op. Meer Barnevelders dan gemiddeld doen aankopen in een boerderijwinkel, verbouwen fruit en/of groente in hun (moes-)uiten en conserveren groente en/of fruit. Veenendaal scoort op deze punten juist lager dan gemiddeld. *Kunnen we deze verschillen verklaren vanuit de meer agrarische achtergrond en geschiedenis van Barneveld en de meer industriële achtergrond en geschiedenis van Veenendaal?* Inzicht hierin kan wellicht aanknopingspunten bieden om de betrokkenheid van regio-inwoners bij de agrarische sector te vergroten.

- Naarmate mensen ouder worden neemt de actieve betrokkenheid bij eten af: het plezier in regelmatig uitgebreid koken wordt minder, de experimenteerlust (nieuwe gerechten) neemt af, men neemt minder vaak deel aan kookworkshops of kooklessen en men verbouwt minder vaak groenten en fruit in de eigen (moes-)tuin. *Hoe kan deze groep goed aangehaakt blijven bij de ontwikkelingen op voedingsgebied?*

- 47% van de regio-inwoners eet driemaal-per-week-of minder tot helemaal geen vlees. Dat lijkt positief maar op basis van ander onderzoek (Dagevos et al, 2021) is er alle reden om aan te nemen de vleesconsumptie de afgelopen jaren constant is gebleven. Algemeen wordt aangenomen dat vermindering van de vleesconsumptie vanuit het oogpunt van duurzaamheid wenselijk is. In dat licht moet ook de in de Regio Foodvalley beoogde eiwittransitie gezien worden. Daarom plaatsen we het punt 'vleesconsumptie' in de categorie 'vraagt verdere doordenking': *wat kunnen we doen om vleesconsumptie in de regio daadwerkelijk te laten dalen?*

- Ongeveer 70% van regio-inwoners vindt vooral dat grote bedrijven en industrie en de landelijke overheid (veel) te weinig om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken. Regio-inwoners zijn wat milder over de rol van hun gemeente en hun provincie. Ongeveer 45% vindt dat die (veel) te weinig doet om de landbouw in Nederland milieuvriendelijker te maken. *Deze uitkomsten roepen de vraag op of regio-inwoners hun onvrede (kunnen) omzetten in bijvoorbeeld 'consumer activism' en/of participatie in het politieke proces.*

3.2 Reflectie en vervolgstappen

In deze paragraaf reflecteren we kort op de onderzoeksuitkomst en doen we een aantal voorstellen voor vervolgstappen.

Concretiseer verder wat een duurzaam en gezond voedselsysteem is

We hebben in dit rapport een eerste beeld geschetst van de houding en het gedrag van inwoners van de Regio Foodvalley t.a.v. de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem. We zouden dit beeld willen typeren als ‘een eerste indruk’. Reden voor deze terughoudendheid is dat nog niet heel concreet bepaald is hoe een duurzaam en gezond voedselsysteem in de regio in al zijn verschillende aspecten eruit zou moeten zien. Dat maakt het lastig om de relevante houdings- en gedragsaspecten van de inwoners in hun volledigheid te schetsen en te onderzoeken.

De documenten van de Regio Deal Foodvalley of bijvoorbeeld de ‘Regio Foodvalley - Strategische Agenda 2020-2025’ bevatten wel al de nodige bouwstenen en aanzetten voor hoe een duurzaam en gezond voedselsysteem eruit ziet. Ter illustratie noemen we er een aantal³:

‘Regio Foodvalley - Strategische Agenda 2020-2025’

- Aantoonbaar gezondere inwoners (p. 5)
- Verschuiven van de verhouding dierlijk en plantaardig eiwit in food en feed (van 60/40 naar 40/60) in 2030 (Strategische Agenda Verdieping, p.12)
- Een volledig circulaire economie in 2050 en 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (metalen, fossiel, mineralen) in 2030. (p. 14)
- ... jaarlijks minimaal 5.000 bezoekers ontvangen door minstens tientallen veehouderijen. (Strat.Agenda Verdieping, p.8)

Uitvoeringsprogramma Regio Deal Foodvalley 2020-2023

- Consumenten beschikken over gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel (p.3 en p.11)
- Er is draagvlak onder inwoners voor de primaire sector (p.6), m.n. voor duurzame, circulaire veehouderij (p.7)
- Er zijn sterkere verbindingen tussen agrariërs en inwoners (p.6)
- Kwetsbare groepen (bijv. ouderen en kankerpatiënten) krijgen leefstijl-advies en -begeleiding (p.17).

Kernthema’s of perspectieven in een verdere concretisering van een duurzaam en gezond voedselsysteem zouden in ieder geval moeten zijn:

- voedselvaardigheid van de inwoners
- een gezonde voedselomgeving
- de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de retailsector en de voedingsindustrie
- circulaire, natuur-inclusieve landbouw die van betekenis is voor de voedselvoorziening in/van de regio en de daarbij behorende opgaven voor gebiedsontwikkeling en de agrarische bedrijven (bijvoorbeeld zoals voorgesteld door Ros et al (2023))
- korte ketens/community supported agriculture
- een doelgroepen-benadering
- de rol die lokale en provinciale overheden voor zichzelf zien weggelegd in deze transitie
- de wijze van samenwerken tussen alle, bij het voedselsysteem betrokken partijen (Kievit, 2023).

Op basis van een meer integraal opgezette concretisering kunnen de relevante houdings- en gedragsaspecten van de inwoners van de RFV worden bepaald.

Wij zijn ons ervan bewust dat het concretiseren van wat een duurzaam en gezond voedselsysteem is, vol politieke keuzes zit. Bestuurders, fracties uit de gemeenteraden en de provinciale staten en de besturen, commissies en leden van politieke partijen in de regio Foodvalley (en uiteindelijk de kiezers) zullen deze keuzes moeten maken. Zij kunnen zich daarbij laten helpen met de ideeën over en onderzoeken naar duurzame en gezonde voedselsystemen zijn ontwikkeld. De kennisinstellingen,

³ Een uitgebreidere inventarisatie van dergelijke bouwstenen uit Regio Foodvalley-documenten is te vinden in bijlage 2.

die meewerken aan de Regio Deal Foodvalley, ondersteunen dit proces van politieke meningsvorming en standpuntbepaling graag met de inbreng van hun deskundigheid.

Continueer de samenwerking met de inwonerspanels

Het gebruik van de inwonerpanels voor het afnemen van de vragenlijst heeft een goede response opgeleverd. De samenwerking met de betrokken ambtenaren en de twee onderzoeksbureaus, die vier van de vijf inwonerpanels verzorgen, verliep prettig en constructief. Wat ons betreft continueren we deze samenwerking, allereerst met het geplande herhalingsonderzoek in 2024, aan het einde van de Regio Deal Foodvalley. Dat is te verkiezen boven het opzetten van een apart, extra inwonerpanel in de regio.

In gesprek gaan met stakeholders over de uitkomsten van het onderzoek

Het lijkt ons goed om over de uitkomsten van dit onderzoek het gesprek met diverse stakeholders aan te gaan: de onderzoeksteams van de regiodeal, ambtenaren van RFV-gemeenten en de provincies, bestuurders, lokale politici, de agrarische sector, inwoners/consumenten uit de regio en de retailsector. Het doel van deze gesprekken is het creëren van betrokkenheid bij de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem en input ophalen voor vervolgstappen. De Regio Deal Foodvalley kan als ‘de paraplu’ dienen waaronder deze gesprekken gevoerd worden. Over de gesprekken kan worden gerapporteerd aan de regiodeal. Ook is er natuurlijk alle reden om de aansluiting te zoeken bij het Regio Foodvalley-programma ‘Voeding voor een gezond leven’. Wij zullen het onderzoek allereerst in gesprek brengen de onderzoeksteams van de Regio Deal en bij het Regio Foodvalley-programma ‘Voeding voor een gezond leven’. We bespreken graag hoe dit deelproject van de Regio Deal en het programma ‘Voeding voor een gezond leven’ samen op kunnen trekken.

Ontwikkel een monitoringsysteem voor de transitie

Wanneer de beleidsvoornemens voor de groei naar een duurzaam en gezond voedselsysteem in hun onderlinge samenhang verder zijn uitgewerkt kan daarvoor een monitoringssysteem worden ontwikkeld. Dat maakt het mogelijk om de voortgang van het werken aan deze transitie te volgen en daarover het gesprek aan te gaan. Het werken aan transities wordt sinds een aantal jaren ook wel ‘opgavegericht werken’ genoemd. Er is discussie over of een dergelijke opgave gemonitord kan worden en of dat überhaupt wel wenselijk is. Huiting c.s. (2019) laten in een NSOB-essay zien dat voor een complexe, onvoorspelbare opgave monitoring goed mogelijk is (én ook vereist mag worden) maar dat dat geen simpel tellen of ‘meten is weten’ is: *“Rijker verantwoorden”. Zo heet de zoektocht van de politie naar een manier van verantwoorden, die enerzijds recht doet aan de complexiteit van het werk en anderzijds uitdaagt om nóg beter werk te leveren. De term geeft precies uitdrukking aan waar het om draait: verantwoorden is noodzakelijk om legitimiteit te verwerven en te behouden, maar vergt méér dan een schraal cijfer over output...”* (Huiting c.s., 2019, p. 30).

De kennisinstellingen, die meewerken aan de Regio Deal Foodvalley, ondersteunen de ontwikkeling en uitvoering van een monitor graag.

4. Toelichting op de methode van onderzoek en beoordeling representativiteit

4.1 Toelichting op methode van onderzoek

Vragenlijst

Omdat we onder een brede groep van regio-inwoners hun attitude t.a.v. een duurzaam voedselsysteem én een aantal brede welvaartspunten wilden onderzoeken, lag het gebruik van een vragenlijst voor de hand.

Inwonerspanel

We hebben gebruik kunnen maken van de inwonerpanels van vijf van de acht Foodvalley gemeenten: Veenendaal, Rhenen, Ede, Scherpenzeel en Barneveld. Gemeenten gebruiken dit soort panels om te onderzoeken hoe hun inwoners over bepaalde onderwerpen denken. De andere drie Foodvalley-gemeenten (Renswoude, Wageningen en Nijkerk) hadden op het moment dat de vragenlijst werd afgenomen geen inwonerpanel.

Keuze onderzoeksonderwerpen

In verband met de beperkt beschikbare ruimte voor vragen in de vragenlijst (richtlijn: tien minuten invultijd/maximaal dertig vragen) hebben we een beperkt aantal onderwerpen in de vragenlijst opgenomen:

- boodschappen doen
- participatie in de korte keten
- eetgewoontes
- eten koken/in de keuken
- wie zet de transitie naar een duurzaam voedselsysteem in gang?
- verdiepingpunten brede welvaart
- demografische gegevens van de respondenten.

Vergelijking met landelijke onderzoeken

Waar mogelijk hebben we in de vraagstelling aangesloten bij recente, landelijke onderzoeken (die bij voorkeur periodiek herhaald worden) om de uitkomsten van dit onderzoek te kunnen vergelijken met landelijke gegevens.

Vragen naar gedrag

Een attitude bestaat uit een gedragscomponent, een kenniscomponent en een houdingscomponent. We richten ons in het onderzoek meer op concreet gedrag van inwoners van de Regio Foodvalley (bijv. eetgewoontes) en minder op meningen van inwoners over de transitie naar een duurzaam en gezond voedselsysteem.

We hebben de kenniscomponent (bijv. kennis van de agrarische sector in de regio) in de enquête niet gepeild. Het is moeilijk om die via een beperkt aantal vragen goed in beeld te brengen. De meeste regio-inwoners zijn waarschijnlijk ook niet deskundig genoeg om specifieke kennisvragen over onderwerpen als agrarische problematiek en de landbouwtransitie te kunnen beantwoorden. De houdingscomponent, en dan met name de emotionele/ gevoelscomponent van de attitude (bijv. het gevoel dat men bij de agrarische sector in de regio heeft), hebben we ook niet in de vragenlijst

bevraagd. Het is niet makkelijk om deze component zorgvuldig met een gestandaardiseerde vragenlijst te onderzoeken.

Niet gevraagd naar stikstofbeleid

De vragenlijst is in de eerste helft van 2022 ontwikkeld. In die periode stond de landbouw- en stikstofbeleid volop in de belangstelling. Het aangekondigde stikstofbeleid van het kabinet Rutte IV maakte veel reacties los, niet in de laatste plaats in de agrarische sector. Het was zeker zinvol en ook niet onmogelijk geweest om naar deze thematiek goed en genuanceerd onderzoek te doen onder de inwoners van de Regio Foodvalley. Het ontwikkelen van een goede vragenlijst (of een andere onderzoeksmethode) echter zou de nodige tijd kosten. Omdat we op twee momenten wilden meten, in september-oktober 2022 en in 2024, is besloten die tijd niet te nemen en geen vragen over de stikstofproblematiek in de vragenlijst op te nemen zodat het onderzoek volgens de planning kon worden uitgevoerd.

Tijdstip van afname

We willen de attitude van inwoners van de Regio Foodvalley tijdens de uitvoering van de Regio Deal op twee momenten peilen:

1. in september-oktober van 2022
2. aan het einde van de looptijd Regio Deal; op een nog nader te bepalen moment 2024.

Deze rapportage betreft de afname van de vragenlijst in de periode september/oktober 2022. We schetsen de context van dit moment omdat die de respondenten kan hebben beïnvloed. We noemen vier gebeurtenissen waarin veel respondenten wellicht als het ware 'middenin' zaten toen ze in september of oktober 2022 de vragen over een duurzaam en gezond voedselsysteem in hun regio invulden:

- op 24 februari 2022 valt de Rusland in Oekraïne van meerdere kanten binnen. Een grote vluchtelingenstroom is één van de gevolgen. In de Regio Foodvalley worden honderden vluchtelingen opgevangen. In september 2022 start Oekraïne een succesvol tegenoffensief en slaagt het erin om een aantal gebieden op de Russische leger terug te veroveren.
- in maart 2022 vervallen de laatste corona-maatregelen. Het is het einde van twee jaren waarin we periodes met verschillende beperkende maatregelen hebben gehad.
- in de zomer van 2022 vonden er verschillende boerenprotesten tegen het stikstofbeleid plaats, bijvoorbeeld een grote demonstratie in Stroe (gemeente Barneveld) op 22 juni 2022 en snelwegblokkades met tractoren op meerdere plekken. In september en oktober 2022 vinden er geen grote demonstraties of andere boerenacties plaats.
- als gevolg van de oorlog in Oekraïne stijgen de energieprijzen en daardoor ook de prijzen van andere producten. In september 2022 was de inflatie 14,5% ten opzichte van september 2021.

4.2 Beoordeling representativiteit van de verkregen data

De vragenlijst is aangeboden aan de leden van de inwonerspanelen van de gemeenten Barneveld, Scherpenzeel, Veenendaal, Ede en Rhenen. De aantallen respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld staan in de navolgende tabel.

	Barneveld	Scherpenzeel	Veenendaal	Ede	Rhenen	Overig	Totaal
Aantal leden van het panel	709	98	2.035	3.258	1.271	-	7.317
Response	379	56	860	1.273	368	3 ⁴	2.939
Response % per panel	53%	57%	42%	39%	29%	-	40%

We streven naar een voor de Regio Foodvalley zo representatief mogelijke groep respondenten. Wanneer mogelijk is de norm voor de representativiteit gebaseerd op alle RFV-gemeenten (Ede, Wageningen, Rhenen, Veenendaal, Scherpenzeel, Barneveld, Nijkerk en Renswoude). We hebben de representativiteit van de response kunnen beoordelen aan de hand van de volgende variabelen:

- leeftijd
- type opleiding.
- gender

Leeftijd

De verschillende leeftijdscategorieën zijn in de response als volgt vertegenwoordigd:

regio-inwoners van 16 jaar en ouder	Regio Foodvalley (CBS; 1 jan 2022)	Response in de survey	Over- of onder-vertegenwoordigd
16 t/m 19 jaar	6,43%	0,17%	Ondervertegenwoordigd
20 t/m 29 jaar	17,30%	3,10%	Ondervertegenwoordigd
30 t/m 39 jaar	15,44%	9,67%	Ondervertegenwoordigd
40 t/m 49 jaar	13,98%	13,93%	
50 t/m 59 jaar	16,49%	21,46%	Oververtegenwoordigd
60 t/m 69 jaar	13,92%	28,34%	Oververtegenwoordigd
70 t/m 79 jaar	10,60%	20,47%	Oververtegenwoordigd
80 t/m 89 jaar	4,74%	2,69%	Ondervertegenwoordigd
90 jaar en ouder	1,10%	0,17%	Ondervertegenwoordigd

Gender

De vier in de vragenlijst aangeboden gender-opties zijn in de response als volgt vertegenwoordigd:

Gender	Regio Foodvalley (CBS; 1 jan 2022)	Response in de survey	Over- of onder-vertegenwoordigd
Man	49,19%	53,7%	Oververtegenwoordigd
Vrouw	50,81%	41,8%	Ondervertegenwoordigd
Anders	<i>niet in CBS-data</i>	1,9%	
Wil ik liever niet zeggen	-	2,6%	

⁴ Betreft twee respondenten uit Wageningen en één respondent uit Renswoude.

Type laatst afgeronde opleiding

Voor de Regio Foodvalley zijn geen gegevens over type opleiding beschikbaar. Daarom is de response voor deze variabele vergeleken met CBS-data over de Nederlandse beroepsbevolking. De response blijkt op dit punt representativiteit goed te benaderen.

Type laatst afgeronde opleiding	NL beroepsbevolking (CBS; 1 jan 2022) (geen RFV-gegevens beschikbaar)	Response in survey
geen opleiding	geen CBS-gegevens	0,4%
basisschool, lagere school, speciaal basisonderwijs	5%	0,3%
vmbo, mavo, mulo, praktijkonderwijs, vso, vbo, lbo, lts, leao of vergelijkbaar	15%	13,1%
mbo, mts, meao of vergelijkbaar	27%	24,5%
havo, vwo, gymnasium, hbs, mms of vergelijkbaar	11%	11,6%
hogeschool/hbo, universiteit/wo, hts, heao, postdoctoraal	42%	49,3%
anders	-	0.6

Weegfactoren

Om de representativiteit van de verkregen data te vergroten zijn in de analyse weegfactoren voor leeftijd in combinatie met gender gebruikt.

Mannen				Vrouwen			
	Response	RFV-populatie	Weegfactor		Response	RFV-populatie	Weegfactor
16-29 jaar	0.96%	11.94%	12.44	16-29 jaar	1.39%	11.83%	8.51
30-39 jaar	3.85%	7.79%	2.02	30-39 jaar	5.84%	7.68%	1.32
40-49 jaar	6.13%	6.96%	1.14	40-49 jaar	7.95%	7.05%	0.89
50-59 jaar	10.55%	8.24%	0.78	50-59 jaar	10.48%	8.28%	0.79
60-69 jaar	16.39%	6.96%	0.42	60-69 jaar	11.48%	6.99%	0.61
70-79 jaar	15.68%	5.03%	0.32	70-79 jaar	6.02%	5.59%	0.93
80+	2.64%	2.23%	0.084	80+	0.64%	3.44%	5.38

Referenties

- Bakker, K. (2021). *De boerderijwinkel wint aan populariteit*. Geraadpleegd op 1 maart 2023: <https://www.foodbusiness.nl/energie/artikel/10893970/de-boerderijwinkel-wint-aan-populariteit>
- Bouma, J. & R. de Vries (2020). *Maatschappelijke betrokkenheid bij de leefomgeving. Achtergrondrapport bij de Balans van de Leefomgeving 2020*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- CBS (2021). *Vlees geen dagelijkse kost voor 8 op de 10 Nederlanders* (2021). Geraadpleegd op 21 april 2023: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/23/vlees-geen-dagelijkse-kost-voor-8-op-de-10-nederlanders>
- Dagevos, H., Verhoog et al (2022). *Vleesconsumptie per hoofd van de bevolking in Nederland, 2005-2021*. Wageningen, Wageningen Economic Research.
- Huizing, M. et al (2019). *Opgavegericht tegen-werken, Over het meetbaar en merkbaar maken van werken aan de opgave*. Den Haag, NSOB.
- Kievit, H. (2023). *Ondernemendheid in maatschappelijke transitie, een ecosysteembenadering*. Breukelen, Nyenrode Business Universiteit.
- Onwezen, M. et al (2021). *AgriFoodmonitor2021, Waardering van de Agri&Foodsector van 2012 tot nu*. Wageningen, Wageningen Economic Research.
- Rood, T. et al. (2014). *Nederlanders en duurzaam voedsel. Enquête over motieven voor verduurzaming van het voedselsysteem en consumptiegedrag*, Den Haag, Planbureau voor de Leefomgeving.
- Schans J.W. van der & Wonderen, D. van (2019). *Korte Ketens in Gelderland*. Wageningen, Wageningen Economic Research.
- Koch, J. & Vringer, K. (2023). *Hoe 'circulair' zijn Nederlandse consumenten? Een empirisch onderzoek naar gedrag, bereidheid en de potentiële milieuwinst van circulair consumeren*. Den Haag, Planbureau voor de Leefomgeving.
- Ros, G.H. et al. (2023). *Gebieds- en bedrijfsgerichte handelingsperspectieven voor een duurzame landbouw in Nederland*. Wageningen, Wageningen University & Research.

Bijlage 1 Bouwstenen voor een concretisering van een duurzaam, regionaal voedselsysteem

'Regio Foodvalley - Strategische Agenda 2020-2025'	Uitvoeringsprogramma Regio Deal Foodvalley 2020-2023
• aantoonbaar gezondere inwoners (p. 5) • denkend vanuit brede welvaart (p.6) • een regio die economisch, ecologisch en sociaal floreert (p. 11) • gezondheid door gezonde voeding • ('Goede gezondheid en welzijn', SDG 3) en verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) (p.12) • meer andere, meer regionale, eiwitbronnen benutten voor diervoeding en voor ons eigen voedsel (p.13) ○ Verschuiven van de verhouding dierlijk en plantaardig eiwit in food en feed (van 60/40 naar 40/60) in 2030 (Strategische Agenda Verdieping, p.12) • een levensvatbare en voor opvolgers aantrekkelijke primaire sector (p.13) • een volledig circulaire economie in 2050 en 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (metalen, fossiel, mineralen) in 2030. (p. 14) • Regio Foodvalley is de nationale proeftuin • voor kringlooplandbouw (p.19) • een gezonde en vitale leefomgeving waar voeding een essentiële rol vervult voor versterking van de gezondheid van haar inwoners en daar bekend om staat (p.19) • 50% minder voedselverspilling in 2050 (p.21) • betrekken, inspireren en activeren en het • vergroten van voedingskennis voor zorgprofessionals en inwoners (p.21) • Meer dan 200 veehouders hebben verbinding gemaakt met burgers/consumenten, met als doelen meer kennis bij de consument en voedingsprofessional, meer waardering en uiteindelijk een beter verdienmodel (Strat.Agenda Verdieping, p.8) • ... jaarlijks minimaal 5.000 bezoekers ontvangen door minstens tientallen veehouderijen. (Strat.Agenda Verdieping, p.8)	• Consumenten beschikken over gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel (p.3 en p.11) • Inwoners leven in een gezonde, aantrekkelijke woon- en leefomgeving (p.3) • Inwoners participeren in de uitvoering van de Regio Deal (p.3), bijv. in de Proeftuin (p.9), via veldexcursies en mediaberichten (p.9) • Er is draagvlak onder inwoners voor de primaire sector (p.6), m.n. voor duurzame, circulaire veehouderij (p.7) • De inwoners zijn bekend met de landbouwtransitie en de Regio Deal (p.10) • Er zijn sterkere verbindingen tussen agrariërs en inwoners (p.6) • Inwoners eten duurzaam en gezond voedsel (p.11) • Inwoners hebben kennis over duurzaam en gezond voedsel (p.11) • Inwoners wonen in wijken waarin een gezonde voedselomgeving is gecreëerd (p.11) • In ziekenhuizen, zorginstellingen en bedrijven kunnen inwoners gezond en duurzaam eten kiezen (p.11, 12), m.n. de eiwitcomponent (p.17) • In restaurants kunnen inwoners gezond en duurzaam eten kiezen (p.12) • Kwetsbare groepen (bijv. ouderen, kankerpatiënten (p.17), zwangere vrouwen met lage sociaal-economische-status (p.12) en cardiometabole risicogroepen (p.17) krijgen leefstijl-advies en -begeleiding.